

מפעל דף היומי בעיון

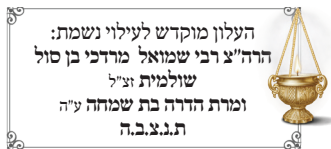
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' כ"ב טבת-שבת כ"ח טבת תשפ"ו

מסכת זבחים קי"ט-ק"כ ומנחות ב"ו

בס"ד שבוע פרשת וארא

זבחים קי"ט ע"א

אל המנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, למה חלקן כדי ליתן היתר בין זה לזה.

ולעיל [קי"ב ע"ב] במשנה אמרו שכשבאו לירושלים לא היה עוד היתר לבמות. וכתב כאן רש"י [ד"ה זו זו שילה] דאפילו הכי יש היתר בתרה דקסבר קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא ובקדושת ירושלים גופה סבירא ליה דיש אחריה היתר כדאמרינן במגילה שמעתי שמקריבין בבית חוניו בזמן הזה ואוקימנא כרבי ישמעאל. ע"כ. דהיינו לשיטתו למאן דאמר שקדושה ראשונה לא קדושה לעתיד לבא במות מותרות בזמן הזה. אולם דעת התוספות לעיל [ס' ע"ב ד"ה מאין] דאף שלמאן דאמר זה אין היתר לבמות אחרי ירושלים, וכן הביא ארת שתי דעות אלו הריטב"א במגילה [י' ע"א]. וביאר רבינו הגרי"ז דהטעם הוא דאף שהקדושה בטלה, בחירת ירושלים לא בטלה, והוא לעד, וממילא אין היתר לבמות שהיו רק עד שנבחרה ירושלים.

ובדרך זו מבאר רבינו הגרי"ז את שאלת הגמרא כאן מנא ה"מ, דלכאורה הוא תימה, מה צריך קרא להכי, כי פשוט כשבטלה קדושת שילה ושוב אין בית, שיהיו הבמות מותרות. ולהנ"ל מובן, דהיו שני מקומות מסויימים להשראת השכינה בקביעות, אחד הנקרא מנוחה ואחד נחלה, והם נבחרו לזה, ולכן היתה הוה אמינא דכמו שאין היתר אחרי ירושלים כי בחירת ירושלים לא בטלה, כך גם בחירת שילה לעניינה לא בטלה ועדיין שם מנוחה עליה.

ובמשנה לעיל איתא ומה בין במת יחיד לבמת ציבור סמיכה ושחיטת צפון, ומתן סביב, ותנופה והגשה, ר"י אומר אין מנחה בבמה, וכיהון ובגדי שרת, וכלי שרת וריח ניחוח, ומחיצה לדמים, וריחויף ידים ורגלים; אבל

הזמן, הנותר והטמא שוין בזה ובוזה. ע"כ. וכתב כאן הרי"ד [פסקי רי"ד קי"ט ע"ב] לבאר, מה בין במת יחיד לבמת ציבור, דהיינו במה גדולה בשעת התר הבמות. סמיכה ושחיטת צפון, שאין סמיכה בבמה ולא שחיטת צפון ולא מתן סביב שתיים שהן ארבע, אלא זורק הדם זריקה אחת בבת אחת, ולא תנופה נוהגת בבמה, ולא הגשת המנחה בקרן מערבית דרומית כמו שעושיין במזבח, ורבי יהודה אומר אין מנחה קריבה בבמה כלל, וכיהון, שאין כהונה נוהגת בבמה, שגם הזר כשר להקריב, ואינו צריך בגדי כהונה ולא כלי שרת ואין ריח ניחוח בבמה, ואין מחיצה בדמים נוהגת בבמה, דהיינו חוט הסיקרא שהיה במזבח להבדיל בין דמים התחתונים לדמים העליונים, וגם אין צריכין רחיצת ידים ורגלים המקריבין על גבי הבמה וכו'. ולענין שפיכת שירים אם נוהג בבמה הסתפקו האחרונים.

ובתוספתא [פרק יג הלכה יז] אלו דברים שבין במה גדולה לבמה קטנה, קרן וכבש ויסוד בבמה גדולה אין קרן וכבש ויסוד בבמה קטנה. כיור וכנו בבמה גדולה אין כיור וכנו בבמה קטנה. חזה ושוק לכהנים בבמה גדולה חזה ושוק לבעלים בבמה קטנה. עור עולה לכהנים בבמה גדולה עור עולה לבעלים בבמה קטנה חוץ למקומו בבמה גדולה אין חוץ למקומו:

[הלכה יח] אלו דברים ששוות במה גדולה לבמה קטנה שחיטה בבמה גדולה שחיטה בבמה קטנה הפשט ונתוח בבמה גדולה הפשט וניתוח בבמה קטנה דם מתיר מכשיר ומפגל בבמה גדולה דם מכשיר בבמה קטנה מום פוסל בבמה גדולה מום פוסל בבמה קטנה חוץ לזמנו בבמה גדולה חוץ לזמנו בבמה קטנה.

ועוד שם [הלכה י"ט], אי זו היא במה גדולה בשעת היתר במה אוהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם אי זו היא במה קטנה בשעת התר הבמה עושה אדם במה על פתח חצרו ועל פתח גינתו מקריב עליה הוא ובנו ובתו

כולל ומכון ראש פינה:

ועבדו ושפחתו. ע"כ. והביא הירושלמי [מגילה פ"א הי"ב] תוספתא זו, דהכל תלוי בארון. והסתפק הירושלמי שם מה הדין בשילה, אם יצא הארון לשעה משילה, האם היה אז היתר הבמות. אמנם לסוגייתנו שלא תלתה דבר זה בארון, בודאי אין ספק בשאלה זו.

והנה כל ענין זה דבמות אינו לכאורה אפילו הלכתא למשיחא, שהרי קדושת ירושלים לא היה אחריה היתר, ואם כן יש לתמוה על הארכיכות בענין הבמו, הן במשנה והן בגמרא, ואף שמצאנו משניות וברייתות שעוסקות בעניינים שהיו בזמן האבות ובזמן ביאת הארץ, כהמשניות העוסקות בעניני הר גריזים והר עיבל במסכת סוטה, והמשנה העוסקת בהבדלים שבין פסח מצרים לפסח דורות, וכן עוד משניות כיוצא באלו, התם הוא למסבר קראי, אולם כאן בענין במה מפורטים הלכות שאינן במקרא בכלל, וצריך ביאור מה ראו על ככה להאריך בזה. ועוד, שעם כל הארכיכות נשארו הרבה דברים סתומים ואינם מבוארים, כמו שנביא בסמוך.

וכבר הבאנו לעיל כי יש שיטה שלמאן דאמר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא שאכן הותרה הבמות אף לאחר ירושלים, וכן דעת רש"י, ולדעה זו יש ליישב בפשיטות דאכתי הם הלכה למעשה, ולכן מבוארות אף ההלכות בזה, ובאמת הדברים הסתומים שנביא בסמוך אינם מבוארים להדיא, כי אין בהם נפקא מינה למעשה ואף לא למסבר קראי. אבל מה נעשה לשיטה שקדשה לעתיד לבא, ושכן ההלכה.

ונביא כאן כמה דברים שנשארו סתומים ואינם מבוארים, ויש מהם בגדר מילתא דתמיהה ממש.

ראשית נזכיר מה שכבר היה נידון בשבועות הקודמים, בענין הקרבנות שהקריבו ישראל במדבר, שנחלקו האם הבכורות הקריבום או לא, דאיכא מאן דאמר דגם קודם מתן תורה הקריבו הכהנים ולא הבכורים, והוא תימיה, דהרי לא נתקדשו אהרן ובניו כי אם בשמונת ימי המילואים שהיו אחרי חטא העגל. וצ"ל דכמו שלמאן דאמר שהעבודה היתה בבכורים, שהם היו המיועדים לכך, כן הוא למאן דאמר שהכהנים עבדו, שהם היו המיועדים לכך, אמנם זה תימיה, היכן מצאנו שהכהנים האלו נתייעדו לכך, דבבכורות מצאנו כן, כמעשה דיעקב ועשו, אבל לא בכהנים. ואולי היה קבלה בידם על זה, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר [פרק ל"ו], רצה לעבור יעקב את מעבר יבק ולהתעכב שם, אמר לו המלאך לא כך אמרת לי וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. מה עשה יעקב, לקח את מקנה קניינו שהביא מפרדן ארם מחמשה אלפים וחמש מאות. ועוד אמר המלאך ליעקב, יעקב לא נתת מעשר מכל, והלא יש לך בנים ולא עשרת אותם לי. מה עשה יעקב הפריש ארבעה בכורות לארבעה אמהות ונשתתירו שמנה בנים. התחיל משמעון וגמר בבנימין

שבמעיי אמו. ועוד התחיל משמעון ועלה לוי מעשר קדש לה' שנ' העשירי יהיה קדש לה' רבי ישמעאל אומר וכו', ועלה לוי קדש לה' ירד מיכאל המלאך ונטל לוי והעלה לפניו הב"ה ואמר לפניו רבון כל העולמים זה הוא גורלך וחלקך ממעשר ופשט הב"ה יד ימינו ואמ' שיהיו לוי ובניו משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים. ע"כ. וכן איתא במדרש שיוסף לא רצה לקחת את לוי ולהכניסו לכלא בזמן שהגיעו האחים לפניו, מפני שהוא כהן גדול. ואף שמצאנו שנתכנהו אחרי חטא העגל, הוא לענין עבודות שאחר מתן תורה. ועדיין יש להאריך בזה, ואכמ"ל.

והנה לעיל [קט"ו ע"ב] שנינו עד שלא הוקם המשכן הבמות מותרות, ועבודה בבכורות, והכל כשירין להקריב בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין, טהורין אבל לא טמאין, והכל קרבו עולות. ע"כ. ולא נתפרש דין העופות אם אפשר להביא כל המינים כמו שבחיה אפשר להקריב את כל החיות הטהורות, ולכאורה בבני נח לא מצאנו חילוקים בזה, ונח הקריב מכל החיות והעופות הטהורים, ולאורה הואר הדין לבמות. אמנם תוספות [חולין כ"ב ע"ב ד"ה והביא] כתב דבבמות שבין מתן תורה להקמת המשכן לא היה קרבן עוף קרב כלל, נמצא שהוא חלוק מן הקצה אל הקצה, דההבני נח מקריבים אפילו תרנגולים, ובבמה אין מקריבים אפילו בני יונה.

והנה כאן שנינו רק קרבנות מן החי, אמנם מצאנו בקין שהקריב קרבן מן הצומח, וכן לא נתברר דינם של הדגים לענין זה.

וצריך להעיר כאן דבודאי יש הלכות בזה, ולא יכול לעשות כל אחד ככל העולה על דעתו, למה הדבר דומה, לחילוקים שיש בין תפילה בלחש לחזרת הש"ץ, שכידוע לבקיאם בענייני הכוונות והתיקונים החילוקים בין התפילות הם לפי התיקון הנעשה בהם וכו', ואף במת יחיד אם נרצה להשוותה לתפילה, הרי שיש בתפילה דברים השייכים אך ורק לתפילת ציבור כגון קדיש וברכו, וכיו"ב אף כאן, ולכן בודאי שהיה נעשה איזה תיקון בזה, ואפשר שהרוצה להקריב קרבן בבמת יחיד היה מתייעץ עם הנביא שהיה אומר לו לפי עניינו איזה קרבן להקריב, ואכמ"ל.

ועוד מצאנו בסוגייתנו [ק"ז ע"א], כל נידר ונידב היה קרב בבמה, שאין נידר ונידב אין קרב בבמה, מנחה ונזירות קריבין בבמה, דברי רהבי מאיר; וחכמים אומרים לא קרבו יחיד אלא עולות ושלמים בלבד; רבי יהודה אומר וכו' ובמתו שבראש גגו לא היה מקריב עליה אלא עולה ושלמים; וחכמים אומרים כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבנגלגל, וכאן וכאן לא קרבו יחיד אלא עולה ושלמים בלבד; רבי שמעון אומר אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות

שקבוע להן זמן. ע"כ. ולא נתברר לדעת רבי שמעון איך היו נטהרים אז מחוסרי כפרה, שהרי אף אם תאמר שלא היו מצורעים וזבים, מכל מקום יולדות ודאי היו, ואיך יכלו להטהר לענין קדשים, וקשה לומר שלא יכלו לאכול קדשים, דהוא תימה. והמקדש דוד רוצה לומר שמה שאמרו שחובות לא קרבו היינו סתם חובות יחיד, אבל קרבנות טהרה הגדרה אחרת להם והם כן קרבו.

וכן לקמן [ק"ט ע"א] אמרו, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, אל המנוחה זו שילה, נחלה זו ירושלים, למה חלקן כדי ליתן היתר בין זה לזה. ולפי זה היה איסור במות בזמן שילה. אמנם דעת רבי שמעון כאן, תנא דבי רבי ישמעאל זו וזו שילה, רבי שמעון בן יוחי אומר זו וזו ירושלים. ע"כ. ואמרו בגמרא דלשיטתו היו הבמות מותרות בזמן שילה, ולפי הכלל דלעיל שאמר רבי שמעון דאף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להן זמן, לא קרבו קרבנות מחוסרי כפרה, ושלש מאות שישים ותשע שנים שעמד משכן שילה לא היה אפשר להקריב קרבן יולדת, והוא תימה גדולה, דאם כן איך עלה אלקנה עם כל ביתו לשילה, ואף שלחנה לא היו ילדים, לפנינה היו עשרה ילדים, ועוד לא מסתבר שכלל ישראל לא נטהרו, וצע"ג, ולא נתפרש דבר זה בחז"ל איך היתה המציאות בדבר הזה.

עוד דנו האחרונים בשאלה דלפי רבי שמעון הנ"ל איך היו קרבים קרבנות יום הכפורים בשילה וכו', ואיך נעשו השעירים ומהם שעיר המשתלח, וכן דין פרו של כהן גדול שנחשב לקרבן יחיד, וכל זה צ"ע גדול.

ועוד ענין יש לברר, דהרי מבואר בגמרא שאחר שהקריבו קרבן העומר בגלגל אכלו מעבור הארץ, הרי מבואר שהקריבו בבמת ציבור קרבן מנחה, ולכאורה הוא לא לפי מאן דאמר שאין מנחה בכמה, דלשיטתו לא הקריבו עומר כל אותם שנים. ויש נידון גדול בזה באחרונים, ויש שדייקו מלשון הראשונים דמה שאמרו שאין מנחה בכמה הוא דוקא במנחת יחיד, אבל מנחת ציבור הקריבו, דאם לא כן איך התחנכו הכהנים באותו זמן, הרי לא יכלו להקריב מנחת חינוך. ויש שרצו לומר שמה שאמרו שאין מנחה בכמה היינו דוקא במת יחיד, אבל בבמת ציבור הקריבו אף מנחות.

עוד נידון בענין הבמה שלא נתברר, האם קרב פסח שני בכמה, דהרי הוא קרבן יחיד, ונסתפקו האחרונים בזה.

עוד דנו האחרונים האם היה קרבן תודה בכמה, דמחד גיסא איתא להדיא ששלמים קרבו, ותודה היא שלמים, אך יש להוכיח דלא כך, ויש באחרונים שרצו לחלק בין קרבן תודה המחוייב לשאינו מחוייב, דקרבן המחוייב היינו שהיה מאותם הארבעה החייבים להודות, אז חובה עליו להביא קרבן תודה ויכול להקריבו, אבל אם רוצה רק להתנדב קרבן כנ"ל אינו יכול להקריבו בכמה.

עוד נידון שאינו ברור בכתובים הוא דין ישראל לאחר מתן תורה עד הקמת המשכן, דמחד גיסא בסוגיא לעיל [קט"ז ע"א] שדנה האם בני נח הקריבו שלמים, דחתה הגמרא את הראיה מיתרו שהביא שלמים, ואמרה דההוא לאחר מתן תורה הוא דכתיב. וחזינן מהכא שנשתנה הדין לאחר מתן תורה עוד קודם הקמת המשכן, ומאידיך גיסא אמרינן עד שלא הוקם המשכן הבמות מותרות, ועבודה בבכורות, והכל כשירין להקריב בהמה חיה ועוף, זכרים ונקבות, תמימין ובעלי מומין, טהורין אבל לא טמאין, והכל קרבו עולות. ע"כ. הרי שהכל תלוי בהקמת המשכן ולא במתן תורה. ורבינו הגרי"ז מבאר דהשינוי היה רק בשלמים, דהיינו דקרבנות שהקריבו אף בני נח דהיינו עולות, נשאר דינם אצל ישראל כמו שהיה קודם מתן תורה, אבל קרבן שלמים שהתחדש לאחר מתן תורה, דינו דוקא מן הבקר והצאן ואינו כשר מכל המינים. ועוד היה שינוי לאחר מתן תורה אף לגבי עולות, שכבר נהיה חילוק בין ישראל לבני נח, אמנם לענין קרבנות היה להם גם דין בני נח וגם דין ישראל, ויכל להקריב קרבן ישראל ואז היה צריך להביא דוקא בקר וצאן, או קרבן בני נח, ויכל להקריב איזה מין שירצה כנ"ל, והוא חידוש גדול, אך יבואר עם מה שכתבנו לעיל בענין התיקון הנעשה בזה.

ובענין שילה גם כן צריך עיון בכמה דברים שלא נתבררו, ונידונו באחרונים, וכבר הזכרנו אותם בעבר, דצ"ע היכן היה מחנה ישראל בשילה שהיו אוכלים הכל הרואה, דהרי מצורע משתלח משם, והרי חומה לא היתה שם, ואף ששילה עצמה יתכן שהיתה מוקפת חומה, מכל מקום לא מסתבר שבתוך החומה היה מחנה ישראל ובכל הרואה לא היה מחנה ישראל, ודנו בזה האחרונים, דלדעת השפת אמת מחנה ישראל נקבע לפי כל הרואה, דמקום שיש בו קדשות אכילת קרבנות שם הוא קדושת מחנה ישראל, אמנם לפי זה צריך לומר דכל הרואה הוא דבר מוחלט, ולא הולכים לפי כל אחד ואחד, אלא הוא גבול ברור שמוגדר שהוא כל הרואה, ולפי מה שאומרת הגמרא בבכורות מה נקרא ראייה ברועה שומר את צאנו, שזה הקובע לענין צירוף למעשר בהמה, שהוא מרחק גדול מאוד, נמצא שהמצורעים היו צריכים להתרחק מרחק גדול ביותר משילה, וכיון שלא היתה חומה לזה היו צריכים לסמן את מקום הגבול. אמנם מרן הגרי"ז הוכיח דאין קשר בין זה לזה, שיתכן שיאכלו קדשים בכל הרואה אבל אין לזה דין מחנה ישראל, דהרי לרבא לא היה מחנה ישראל כלל בשילה, ואף על פי כן אכלו שם קדשים. וכתב דדין מחנה ישראל היה רק לשילה בתוך העיר.

מכל הנ"ל ראינו שדברים רבים לא נתבררו בהלכות אלו, ואינו תימה, הואיל ואינו להלכה אף לעתיד לבא, ואף לא למיסבר קראי, אם כן צריך עיון מדוע כן האריכו

מאוד בהלכות שכן מתבארות כאן, וכמו שהקשו על ספיקא דרבי ירמיה [ק"ח ע"ב] בענין כל הרואה, דהרי לא יהיה עוד. ורבינו הגרא"ל שטיינמן בספרו איילת השחר כתב על הקושיא שעל רבי ירמיה דלא קשה, הואיל והעוסק בענייני קדשים הרי הוא כאילו הקריבם, לכן דנו בשאלה הנ"ל, ולפי זה נאמר כך אף על נידון דידן, ולטעמים הידועים להם היו עניינים שדנו בהם ועניינים אחרים שלא האריכו בהם. אמנם בעצם התירוץ הנ"ל אפשר לעיין, דהרי הרי הוא כמו שהקריב קרבן, אם כן כשעוסק בענייני שילה הרי הוא כמקריב בשילה או אוכל בכל הרואה, או מקריב בבמת יחיד, ומה הוא הדבר הנעשה בזמן הזה על ידי לימודו בדברים שאף בזמנם כבר לא נהגו, ואכתי צריך בזה ביאור רב.

וכל ענין הבמות באמת צריך לנו ביאור גדול, דאנו רואים בכל הכתובים דאף בדורות הכשרים ביותר לא הצליחו המלכים הצדיקים להפסיק את ההקרבה בבמות, כמו שאומר הכתוב וחזור, רק הבמות לא סרו, עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות. והתימה הגדולה יותר היתה שאף במדבר, בזמן שהיה המשכן קיים היו מקריבים בבמות, על אף שהיו נענשים, וצריך ביאור, כי הוא תימה גדולה, כי מבואר שיש יצר הרע כזה לעבוד את ה' שלא כרצון ה'.

ולחבין קצת הענין נעתיק כאן מדברי הנצי"ב בספרו העמק דבר, דהוא דברים השווים לכל נפש, ויבואו כסיום למסכת זבחים, וז"ל בפרשת ציצית [במדבר ט"ז מ"א], אני ה' אלהיכם אשר וגו' אני ה' אלהיכם. לפי הפשט מבואר לפי דברינו. דמיירי בשני אופני עבודת ה'. והנה בהיות ישראל במצרים היו ג"כ אנשי מעלה ודבקים בה' והקב"ה היה משגיח עליהם בהנהגה נסית כפי ערכם. אבל המון ישראל עוד שלא יצאו ממצרים לא ידעו מאומה מתורה ומצוות. וכמו כן לא באה עליהם השגחה פרטית לפי המעשה עד שיצאו ממצרים וקבלו תורה ומצוות אז נשתנה הנהגה עליהם להשגיח לפי המעשה בדרך נסתר, וזהו דכתיב שתי פעמים. נגד אופן הראשון כתיב אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו', על מנת כן הוצאתי מארץ מצרים כדי להשגיח עליכם לפי מעשה המצוות. ונגד אופן השני כתיב אני ה' אלהיכם סתם. דמשמעו מכבר גם לפני יציאת מצרים. והכל לפי מעשה המצוות.

ותניא בספרי ר' ישמעאל אומר למה נאמר ולא תתורו אחרי לבבכם. לפי שה"א שמח בחור בילדותך וגו' בדרך ישר או בדרך שתמצא ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם. והמאמר הזה פלא. מה קשה להתנא למה נאמר. ומה זה הישוב שלא נטעה בדברי קהלת לומר שכשר הדבר לילך בכל דרך שתמצא אפילו לעשות דבר עבירה ח"ו. אלא כך הענין, דקשה לשון ולא תתורו דמשמעו מלשון מתור הארץ חיפוש ענין חדש. ויותר נוח היה אי כתיב ולא תלכו אחרי לבבכם. והיה משמעו יפה זו מינות. שהלב

נמשך אחריו. ולמה נאמר ולא תתורו. ע"ז יישב ר"י עוד כונה באזהרה זו. והיינו דשלמה אמר והלך בדרכי לבך. והתנא מפרש כל אותו מקרא שמח בחור וגו' לשם מצוה והכי פי' במדרש קהלת. וזהו דעת ר"ל בגמרא שבת דף ס"ג ב' ע"כ לדברי תורה. ופרש"י שמח בתלמודך למוד משמחה וטוב לב. ונמצא פירוש והלך בדרכי לבך. לפי שאין הילוך עבודת ה' בתמידות של כל בני אדם שוין. זה עוסק בתורה ועמלה כל היום. וזה פורש עצמו לעבודה. וזה לגמ"ח. והכל לש"ש. וגם בתורה עצמה אין כל דרך לימוד שוה. וגם במעשה המצוות איתא בפרק כל כתבי אבוך במאי זהיר טפי. והיה מר זהיר במצוות שבת ומר במצות ציצית וכו'. וכן בגמ"ח אין כל העוסקים שוין בהליכות עולמם. ואם בא אדם לשאול איזהו דרך ישרה שיבור לו בדרך לימודו או במה להיות זהיר טפי. ע"ז אמר קהלת והלך בדרכי לבך. מה שלבו נמשך אחריו. ברור שמזלו חזי כי שתמצא. אפילו מה שאיננו בכלל מצוות התורה כלל. רק שהוא עושה לש"ש ובדביקות באלהיו ה"ז טוב. ע"ז כתיב ולא תתורו אחרי לבבכם. שלא תחפשו מצוות חדשות מה שאינו ע"פ התורה והכל נכלל במצוות ציצית שבו נכלל תרי"ג מצוות ה' ולא יותר מהמה. וע"ז סיים המקרא אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים. דבארץ מצרים עוד לא קבלו תורה ומצוות. ולא ידעו באמת מה המה כי אם איזה גדולי הדור שהיו מקובלים מאברהם יצחק ויעקב שעשה א"א את כל התורה. אבל בדרך כלל נשתכחה תורה זו מדעת המון רבה ומי שהיה ירא ה' וחפץ בעבודתו היה עובד ה' בדרך שראה בשכלו טוב ויפה. אבל מעת שיצאו ממצרים הנחיל הקב"ה תורה ומצוות ודוקא מצוות אלו ולא יותר.

והושע הנביא אמר אל חכך שופר כנשר על בית ה' [פירוש כשופר משמע מרחוק וכנשר מביט למרחוק. מה שיהיה מבית ה' הן המה עבדיו הנאמנים] יען עברו ברית ועל תורת פשעו. [ברית שניתן בערבות מואב להגות בתורה ולדקדק בה הרבה והמה עברו ע"ז הברית ועל תורת פשעו. שלא למדו ואל הגו בה] לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל [בהקבצם לתפלה יזעקו לי אלהי הלא ידענוך ישראל כלומר אהבנו אותך. ובאמת כן הוא וא"כ למה אתה עומד מרחוק ממנו] זנח ישראל טוב וכו'. ומבאר והולך הנביא כמה נכשלו עפ"י זה הדרך, שמתחלה עשו לש"ש ולבסוף הגיעו לעגל שומרון והדברים עתיקים ואכ"מ. עד שמגיע למקרא אכתוב לו רובי תורת כמו זר נחשבו [רוב תורת המה כמו זר להם. שאין נוהרים בהם ואין יודעים איך להיות נוהרים משום שאין עוסקים בתורה. ומש"ה אמר רובי תורת, דודאי יש מצוות ואזהרות שהמה מדקדקים הרבה. אחרי שבאמת המה עובדי ה' ויודעים אותו. אלא שעל תורת פשעו. מש"ה איזה מצוה שראו שהיא מוספת אהבת ה' או טעם אחר שראו. הרי הם נוהרים ומדקדקים ביותר. אבל רובי תורת כמו זר נחשבו] זבחי הבהבי, שהיו רגילים בבית ראשון להקריב בבמות חוץ לגבוה היינו לש"ש ולהוסיף בזה אהבת ה'. אע"ג שהי' בזה איסור כרת. והי' הנהוג לזבוח שלמים

מקריבות מה בזה לאכול מה בזה להקריב. נראה לכהן בחלום אל תבזה עליה כאלו נפשה הקריבה וכו'. ע"כ.

וכן מתבארים כאן הלכות לחמי תודה ושתי הלחם אף שהם באים עם זבח. ולא בכדי מסיימת מסכת זו [ק"י ע"א], תניא אמר רבי שמעון בן עזאי בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות וכו' ונאמר בשור הגס אשה ריח ניחוח ובעוף הדק אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים. ע"כ.

כמו כן מתבארים במסכת זו דיני המנורה והשלחן, הנסכים, ואגב גררא אף דיני ספר תורה תפילין ומזוזות וציצית, ויבוארו במקומם אי"ה.

והנה העניינים המבוארים בתחילת המסכת הרי הם חזרה למעשה על דיני מחשבת שלא לשמה המבוארים במסכת זבחים, כי הם אותם ההלכות, וארבע עבודות המנחה הרי הם כנגד ארבע עבודות הדם, אך כאן בסוגייתנו מבואר כי יש דעה המחילקת בין המחשבה בזבחים למחשבה במנחות, והוא דעת רבי שמעון [ב"ב ע"ב], רבי שמעון אומר. כל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשירות ועלו לבעלים לשם חובה שאין המנחות דומות לזבחים שהקומץ מחבת לשום מרחשת מעשיה מוכיחין עליה לשום מחבת הריבה לשום כלולה מעשיה מוכיחין עליה לשום חריבה אבל בזבחים אינו כן שחיטה אחת לכולן וזריקה אחת לכולן וקבלה אחת לכולן, ומבואר בגמרא שאם נמצא שגם בזבחים ניכר שמחשבתו איננה מחשבה כמו שמצאנו במנחות, הרי שגם בזבחים יהיה הקרבן כשר לגמרי. ונחלקו לקמן [ג' ע"א] רש"י ותוספות אם אכן למסקנא לרבי שמעון חטאת העוף שהיה דמה למטה לשם עולת העוף תרצה, משום דמעשיה מוכיחין עליה דחטאת עוף היא דאי עולת העוף היא למעלה הוה עביד לה ומיצוי הוה עביד ליה, ואומרת הגמרא דה"נ אלא לפי שאין המנחות דומות לזבחים קאמר לזבחים ולא לעופות. דלדעת התוספות קמן חזרה בה הגמרא מתירוץ זה ובאמת אף בכהאי גוונא פסל אף לרבי שמעון.

וכפתיהח למסכת מנחות נביא את דברי הנצי"ב בענין קרבן המנחה, מה עניינו, והאם יש בו גם כפרה, או שמא רק בא כדורון לריצוי, וז"ל, [העמק דבר ויקרא ב, א], ונפש כי תקריב וגו'. לשון נפש מלמדנו דמנחה בא לרצות על הנפש. והכי איתא ברבא, אכן לא נתבאר על איזה דבר הוא בא. ונראה מסוגיא דקראי שבא להשיג כפרה ורצוי על השחתת הנפש במדות והתיקונים. ומש"ה אמר דוד לשאול (שמואל א' כ"ו) אם ה' הסיתך בי ירח מנחה, פירוש, הסיתך בי ע"י מחלה של מדת העצבון וכעס, ירח מנחה להסיר מחלה זו ממך. ובמלאכי ב' כתיב וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וגו' מאין פנות אל

לגבוה. וכל א' מהנקבצים לאותה במה. נדחק לחטוף לזכות בחלק בשר שלמים. ונקרא זבחי הבהבי מלשון הב לי הב לי. על זה אמר הנביא יזבחו בשר ויאכלו [למה להם להיות נדחק להשיג אותו בשר מזבחי הבהבי. יזבחו בשר חולין לעצמם ויאכלו כמו שלכם הפין]. ה' לא רצם [שהרי גם אכילת קדשי חוץ הללו אינה מרוצה לפני ה'. ואדרבה] עתה יזכור עונם ויפקוד חטאתם [זה גורם להזכיר עונם. שהרי הוא כמו עיון תפלה דאי' בברכות דנ"ה שמוזכר עוונותיו של אדם. מפני שהוא בוטח שיקבל לרצון. וכמו כן בשביל שהמה מחשבים שקרבנם יהי לרצון ולזכות לפני ה'. מש"ה עוד יזכור עונם וגו'] המה מצרים ישובו [אחרי שכל עבודתם. הוא מדעת עצמם ולא עפ"י התורה. הרי להם לשוב למצרים ויהיה כמוש ה' לפני מ"ת]. ע"כ הנוגע לעניינינו.

והביאור, כי יש באמת יצר כזה שביסודו הוא חיובי, להתקרב אל ה', אבל באמת הוא יצר ותשוקה כמו כל התשוקות, שאדם רוצה למלא את רצונותיו ומאוויו, ואמנם כאן הוא תענוג ותועלת רוחנית, אם באמת ואם בדמיון, אבל מכלל רצון ותשוקה לא יצא, אם כי אינה תאוה מגושמת ובהמית, ועל כן הזהירה התורה במתן תורה מצות הגבלה, וציותה השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו, ואל יהרסו אל ה', כי תשוקת הרוחניות באמת גדולה יותר מהתשוקות הגופניות הנמוכות, כי הגוף הוא בכל גבול, וממילא יבא סוף לתאוותו, והנפש לא תמלא. וזה גם מה שהיה בעדת קורח, שמאיתם וחמישים איש, ביניהם נשיאי ישראל, הקריבו איש מחתתו, על אף שידעו שרק אחד מהם יבחר, אבל התשוקה להדבק בעילת העילות היתה כל כך גדולה ששמו נפשם בכפם ובאמת נשרפו, ועל כן נקראו החטאים האלה כנפשותם כמו שכתוב בפרשת קורח.

וכן הוא גם כאן, שהיתה להם איזו שהיא תועלת רוחנית בהקרבה זו, אם מפני שהאדם הקריב בעצמו ולא על ידי כהן, או סיבות אחרות שהרגיש בנפשו הנאה רוחנית, ולכן היו דבוקים בזה ואי אפשר היה להפרידם מזה גם בדורות הגדולים ביותר.

מסכת מנחות

מסכת זו עוסקת בדיני הקרבנות שמן הצומח, הלא הם המנחות, מהם מנחות המחוייבות, כגון מנחת העומר, מנחת חביתין דכהנים, מנחת חוטא, ומנחות נסכים הבאים עם הקרבנות, ואף לחם הפנים ושתי הלחם יש להם דיני מנחות, ומהם מנחות יחיד הבאות בנדבה, המתחלקות לכמה וכמה סוגים כאשר יבואר. קרבן זה היה בעיקר קרבן העניים שלא השיגה ידם לקנות קרבן בהמה או אפילו עוף, שעל זה נאמר נפש כי תקריב, שהרי הוא כאילו מקריב את נפשו כמבואר בדברי חז"ל [ויקרא רבה פרשה ג פסקה ה], מעשה באשה אחת שהביאה קומץ של סולת והיה כהן מבזה עליה ואמר ראו מה הן

המנחה, שעשו מחמת תאוה לנשים יפות מנשותיהם רעה עם הנשים שלא כדון והביאו מנחה לכפרה. ואמר הנביא שדמעת העשוקה מכסה את המזבח מבלי יניח לפנות אל המנחה שיעלה לרצון. ובאשר השחתת המדות בא ע"י אחת מארבע מרות. כמו מרה שחורה אם מתגברת מולידה עצבון. ולבנה מולידה ציהוב ושמחה יתירה. וירוקה מולידה תאוה. ואדומה מולידה כעס. מש"ה יש ד' מנחות. ובימי המקדש ידעו לכוין איזו מנחה מועיל לפי אופן השחתה שבנפש.

ובמנחת יחיד כתוב ג' פעמים אזכרתה, ויש להתבונן מה זה בא במנחה ג' אזכרות. ולפי דברנו דמנחה בא בשביל השחתת המדות ע"י אחד מחולי המרות, והחולי עצמה בא מחמת עבירה שמביא לידי ירקון או מרה שחורה וכדומה, ואחר שבא לידי חולי זו הרי משחית עוד יותר כי כיד החולאת המתגברת על דעת האדם ומעבירה אותו מן הדרך. וכענין דתנן עונש עבירה עבירה פירוש, העונש הוא שמביאו לידי חולי שגוררו ליד עבירה. ואח"כ צריך ג' כפרות. ראשית לכפר על החטא הראשון שהביאו לידי זה. שנית להשיג רפואה למחלתו. כמאמר דוד לשאול אם ה' הסיתך בי ירח מנחה. פירוש, חולי מרה שחורה שבא על שאול והיא הסיתו לרדוף אחר דוד ולחשוב עליו מחשבת מרד. ירח מנחה ויסיר ממך החולי. ג' לכפר על מה שהוסיף לעוות אחר שהגיע ליד חולי, כי אע"ג שהחולי גרם לו מכ"מ אם היה מתגבר לעמוד נגד רוחו הקשה היה מתגבר, ואין החולי אלא כמו נסיון שבא דבר עבירה לידו שאם אינו עומד בנסיון נחשב לעבירה:

ובמנחת חביתין [י' י"ג] כתב הנצי"ב, דנראה דמשום דבמנחת חביתין נכלל כל ד' מנחות של יחיד. מתחלה היה עשרון סלת ואח"כ היא מורבכת ואח"כ היא מעשה מאפה תנור ואח"כ היא מעשה מחבת. ואמר הכתוב אחר פרשת וזאת תורת המנחה שכולל כל הד' מנחות וזה מעשה מנחות כולם היא קרבן אהרן ובניו. ובדרך דרוש יש להבין טעם שצוה הקב"ה על הכהנים להביא בכל יום מעין ד' מנחות. דכבר ביארנו ענין ד' מנחות הללו בא לכפר על השחתת מדות בני אדם בקלקול א' מד' מדות. והנה עבודת הכהנים בישראל להיות על פיהם כל ריב, היינו שעליהם לראות שלא יהא ריב בין אדם לחבירו ולתקן כל משחתם של ישראל. וא"כ צריכים המה הכהנים כפרה על עצמם במה שמזדמן בישראל השחתת המדות והחולי הבא עי"ז מש"ה מביאים קרבן כולל הכל:

ועל אותה דרך פירש בפרשת קרח במה שאמר משה אל תפן אל מנחתם. והנראה ע"פ מש"כ ריש ספר ויקרא דלהשחתת המדות הבאה ע"י אחת מארבע מרות שנתקלקל באה מנחה לכפר ולרפא חולי המרה ומה שנתעות בשעת החולי, ואמר משה שאם יביאו מנחה לכפר על דברי עזות כ"כ שדברו בשביל כעס ותרעומת עלי, אל תפן אל מנחתם, כי לא מחמת כעס ומכאוב לב הגיע להם זה העון, שהרי אין להם על מה לכעוס שהרי המה עושים בשאט נפש בלא הסתת הטבע המקולקל. ע"כ.